

ΓΑΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ *

Του αίδεσ. Πρωτοπρ. π. Βασιλείου Καλλιακμάνη,
Καθηγητοῦ Θεολογίας ΑΠΘ

1. Ὁ θεσμός τῆς οἰκογένειας

Ἔχει ὑποστηριχθεῖ ἀπό ὀρισμένους λογίους τῆς χώρας ὅτι ὁ Χριστιανισμός ὄχι μόνο δέ βοήθησε τό θεσμό τῆς οἰκογένειας, ἀλλά καί συνέβαλε στόν κλονισμό του. Προσέβαλε δηλαδή τό κῦρος τῆς πατρικῆς ἐξουσίας στό πλαίσιο τῆς μικρῆς οἰκογένειας. Οἱ αἰτιάσεις αὐτές γίνονται μέ ἀναφορές σέ ὀρισμένα ἀποσπάσματα τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ, ἐρμηνεύονται μᾶλλον ἐπιφανειακά, ἀποκόπτονται ἀπό τό ἐννοιολογικό τους πλαίσιο καί αὐτονομοῦνται. Τά κείμενα πού ἐπιστρατεύονται προέρχονται ἀπό τούς εὐαγγελιστές Ματθαῖο καί Λουκᾶ¹. Ἀναφέρω τό πιό χαρακτηριστικό: «Μή νομίσητε ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπί τήν γῆν· οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλά μάχαιραν. ἦλθον γάρ διχάσαι ἄνθρωπον κατά τοῦ πατρός αὐτοῦ καί θυγατέρα κατά τῆς μητρός αὐτῆς καί νύμφην κατά τῆς πενθερᾶς αὐτῆς, καί ἐχθροί τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκιακοί αὐτοῦ. Ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπέρ ἐμέ οὐκ ἔστι μου ἄξιος· καί ὁ φιλῶν υἱόν ἢ θυγατέρα ὑπέρ ἐμέ οὐκ ἔστι μου ἄξιος· καί ὅς οὐ λαμβάνει τόν σταυρόν αὐτοῦ καί ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος»².

Μέ βάση λοιπόν τό παραπάνω ἀπόσπασμα καί ἄλλα παράλληλά του ὑποστηρίζεται ὅτι, ὁ Ἰησοῦς γνώριζε ὅτι θά παρέσυρε εὐκολότερα τόν γιό ἀπό τόν πατέρα, γι' αὐτό καί ὑποδαύλιζε τήν ἀντίθεση ἀπέναντί του.³ Εὐσταθοῦν ὅμως οἱ ἰσχυρισμοί αὐτοί; Πῶς ἐννοοῦνται οἱ λόγοι αὐτοί τοῦ Χριστοῦ; Ὑποτίμησε ἢ ἀνύψωσε τό θεσμό τῆς οἰκογένειας καί τοῦ γάμου ἢ ἐκκλησία;

Γιά νά ἀπαντηθοῦν τά ἐρωτήματα αὐτά, πρέπει πρῶτα νά ἐξετασθεῖ ἡ θέση τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας στήν πρό καί μετά Χριστόν κοινωνία. Αὐτό ὅμως εἶναι ἀνέφικτο στό πλαίσιο πού διαθέτουμε. Θά περιοριστοῦμε σέ κάποιες βασικές ἐπισημάνσεις. Ἐξάλλου ἀκολουθοῦν δύο ἀκόμη κεφάλαια, ὅπου ἀναπτύσσονται πιό ἀναλυτικά τά θέματα πού σχετίζονται μέ τό γάμο.

Ἡ οἰκογένεια εἴτε ὡς μορφή κοινότητας, εἴτε ὡς ὁ βασικότερος βιοκοινωνικός θεσμός ἀποτελεῖται ἀπό τό ζεῦγος καί ἕνα τουλάχιστον παιδί. Στήν παραδοσιακή ἀγροτική κοινωνία κυριαρχοῦσε ἡ λεγόμενη πατριαρχική οἰκογένεια, πού περιλάμβανε πολλά πρόσωπα καί ἀνήκαν σέ τρεῖς τουλάχιστον γενιές (παποῦδες-γονεῖς- ἐγγόνια). Εἶναι γνωστή ἐπίσης ἡ ἐκτεταμένη ἢ διευρυμένη οἰκογένεια στήν ὁποία ἐκτός ἀπό τούς παραπάνω ἀνήκαν θεῖες, θεῖοι, ξαδέλφια, πεθερικά, κουμπάροι κ.ἄ. Σέ διάφορες φάσεις τοῦ παγκόσμιου πολιτισμοῦ ἀπαντᾶ καί ἡ μητριαρχική ἢ μητριαρχούμενη

* Τό κείμενο τῆς εἰσήγησης πού παρουσιάστηκε στήν ἡμερίδα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου συμπληρώθηκε καί δημοσιεύτηκε στό βιβλίο μας: Ὁ ἐκκλησιολογικός χαρακτήρας τῆς Ποιμαντικῆς, Λεντίφ ζωννόμενοι II, Θεσσαλονίκη 2005, ἐκδ. Μυθδονία, σ.113-130.

¹ Λουκ. 14,25-26.

² Ματθ. 10, 34-37.

³ Π. Κανελλόπουλος, «Οἰκογένεια», Μεγάλη Ἑλληνική Ἐγκυκλοπαίδεια, τόμ. 18, 2η ἐκδ., σ.737.

οικογένεια. Σέ μᾶς ὁ τύπος αὐτός οἰκογένειας ἀναπτύχθηκε στὶς νησιώτικες κυρίως περιοχές, λόγω τῆς μακροχρόνιας ἀπουσίας τοῦ πατέρα ἀπὸ τὸ σπίτι.

Στὴν ἀστική καὶ σύγχρονη μεταβιομηχανική κοινωνία κυριαρχεῖ ἡ πυρηνική ἢ μικρὴ οἰκογένεια, πού περιλαμβάνει δύο γενιές, τοὺς γονεῖς καὶ τὰ ἄγαμα τέκνα τους.⁴ Τὶς τελευταῖες δεκαετίες στὸν δυτικὸ κυρίως κόσμος, ἀλλὰ καὶ στὴ χώρα μας αὐξάνονται οἱ μονογονεϊκές οἰκογένειες⁵. Στὸν τύπο αὐτὸ οἰκογένειας ἕνας γονέας, συνήθως ἡ μητέρα, ζεῖ μόνη μὲ τὸ παιδί ἢ τὰ παιδιά γιὰ διάφορους λόγους. Εἴτε διότι πέθανε ὁ σύζυγος καὶ εἶναι χήρα, εἴτε διότι εἶναι διαζευγμένη, εἴτε διότι ἔχει κάποιον παιδί ἐκτός γάμου καὶ εἶναι μὲν ἀναγνωρισμένο ἀλλὰ ὁ πατέρας δέν ἐνδιαφέρεται γι' αὐτό. Εἴτε τέλος διότι ἔχει ἐπιλέξει τὸν τύπο αὐτὸ τῆς οἰκογένειας, υἱοθετώντας κάποιον παιδί. Στὶς παραπάνω μορφές οἰκογένειας πρέπει νὰ περιλάβουμε καὶ τὶς ἀνάδοχες οἰκογένειες.

Οἱ ἐλεύθερες συμβιώσεις πού παρατηροῦνται στὴν κοινωνία τὰ τελευταῖα χρόνια, δέν ἀναγνωρίζονται νομικά ὡς οἰκογένειες. Οἱ ἐλεύθερες συμβιώσεις, ὅσο καὶ ἂν αἰτιολογοῦνται ἀπὸ διάφορες πλευρές, φανερώνουν τὸν ἀτομοκεντρισμὸ καὶ τὴν αὐτονομία τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, πού ἀρνεῖται τὶς εὐθύνες τῆς οἰκογένειας καὶ τὶς δυσκολίες πού ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν γέννηση καὶ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν. Πολλὰ ζευγάρια πού ἐπιλέγουν τὴν ἐλεύθερη συμβίωση εἶναι οἰκονομικά ἀνεξάρτητα, διαθέτουν ἀτομικὸ εἰσόδημα καὶ ταμεῖο, καὶ συνήθως ἀγωνίζονται γιὰ τὴν προσωπική τους ἐπαγγελματικὴ ἀνέλιξη⁶. Ἄλλα ζευγάρια ζοῦν κάτω ἀπὸ κοινὴ στέγη γιὰ οἰκονομικούς λόγους. Ἄλλα ζοῦν μαζὶ γιὰ ἀλληλογνωριμία μὲ ἀπώτερο στόχο τὸ γάμο. Ἄλλα ζευγάρια συζοῦν γιὰ κάποιον μικρὸ διάστημα, κυρίως στὴν μετεφηβικὴ ἡλικία, διότι νιώθουν, ὅπως δηλώνουν, εὐτυχισμένα. Τέλος ὀρισμένα ζευγάρια, ἐπειδὴ δέν ἐπιθυμοῦν νὰ συνάψουν νόμιμο γάμο γιὰ θρησκευτικούς ἢ ἄλλους λόγους, καταλήγουν στὴν ἐλεύθερη συμβίωση.

2. Ἡ ἀξία τῶν παιδιῶν

Δέ γνωρίζω ἂν μεθοδολογικά εἶναι ὀρθό, θεωρῶ ὅμως ὅτι εἶναι ἐποπτικὸ νὰ ἀναζητηθοῦν οἱ θέσεις τῆς χριστιανικῆς ἀγιοπνευματικῆς μας παράδοσης γιὰ τὰ παιδιά, τὶς γυναῖκες, τοὺς ἄνδρες, τὶς μεταξύ τους σχέσεις καὶ τὸ γάμο γενικότερα, προκειμένου νὰ προσεγγίσουμε καλύτερα τὸ θέμα μας.

Στὴν Παλαιὰ Διαθήκη τὰ παιδιά θεωροῦνται εὐλογία Θεοῦ καὶ χαρακτηρίζονται ὡς «στέφανος γερόντων»⁷. Οἱ γιοὶ ὀνομάζονται «νεόφυτα ἐλαιῶν κύκλω τῆς τραπέζης»⁸ τῶν πατέρων τους. Στὴν Καινὴ Διαθήκη ὁ Χριστὸς εὐλογεῖ τὰ παιδιά

⁴ Γ, Ἰ. Μαντζαρίδη, *Χριστιανικὴ ἠθική II*, ἐκδ. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2004, σ. 376.

⁵ Βλ. Δ. Κογκίδου, *Μονογονεϊκές οἰκογένειες. Πραγματικότητα-προοπτική-κοινωνική πολιτική*, ἐκδ. Λιβάνη, Ἀθήνα 1995.

⁶ Συνοπτικὲς θέσεις καὶ ἀπαντήσεις στό δίλημμα οἰκογένεια ἢ ἐπάγγελμα βλ. στό ἀφιέρωμα τοῦ περιοδικοῦ *Εὐθύνη*, τεύχος 340, Ἀπρίλιος 2000, σ. 145-208.

⁷ *Παροιμ.* 17, 6.

⁸ *Ψαλμ.* 127,3.

καί ἐμφανίζεται νά προβάλλει τήν ἐμπιστοσύνη τῶν παιδιῶν στούς γονεῖς ὡς πρότυπο χριστιανικῆς ζωῆς καί προϋπόθεση εἰσόδου στή βασιλεία τοῦ Θεοῦ. «Καί προσκαλεσάμενος ὁ Ἰησοῦς παιδίον ἔστησεν αὐτό ἐν μέσῳ αὐτῶν καί εἶπεν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐάν μή στραφῆτε καί γένησθε ὡς τά παιδιά, οὐ μή εἰσέλθητε εἰς τήν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁹. Ἐνῶ παράλληλα καλοῦσε τό λαό νά δεχθεῖ τή βασιλεία τοῦ Θεοῦ ὅπως τά παιδιά¹⁰, μέ ἄδολη καί καθαρή καρδιά. Κι αὐτά λέγονταν σέ μιά ἐποχή πού στόν εἰδωλολατρικό κόσμο, καί ιδιαίτερα στούς πολεμικούς λαούς - Ἕλληνες, ρωμαίους καί ἄλλους- εἶχε καθιερωθεῖ ὡς παιδαγωγική ἀρχή ἡ παιδευσιμότητα¹¹ μέ διάφορες μορφές, προκειμένου οἱ νέοι νά γίνουν ἀνδρεῖοι μαχητές.

Ὁ Χριστιανισμός κατεδίκασε ἀπερίφραστα καί ἔδωσε τέλος στά ἐκφυλιστικά φαινόμενα, προβάλλοντας τήν σωματική ἄσκηση καί τήν ἐγκράτεια. Παράλληλα τά παιδιά ἀναγνωρίζονται ἀπό τήν ἐκκλησία ὡς ἐνιαῖες ψυχοσωματικές ὀντότητες ἀπό τή σύλληψή τους¹². Καί τά ἀνάπηρα παιδιά γίνονται ἀποδεκτά ἀπό τοὺς Χριστιανούς καί δέν τά περιμένει ὁ Καιάδας. Ταυτόχρονα καταδικάσθηκε ἐξαρχῆς ἀπό τοὺς Πατέρες τῆς ἐκκλησίας ἡ ἔκτρωση πού ταυτίστηκε μέ τό φόνο. Ἀκόμη, τά παιδιά τῶν Χριστιανῶν γονέων, καί πρῖν τή καθιέρωση τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ, βαπτίζονταν, εἶχαν τήν πρώτη θέση στή ἐκκλησιαστική σύναξη καί βρισκόνταν κοντά στό θυσιαστήριο. Ἐκεῖ συμμετεῖχαν ψάλλοντας «ἐν ἀφελότητι καρδίας» τό «Κύριε ἐλέησον».

Ἡ ἐκκλησία λοιπόν ἀναγνωρίζει τά παιδιά ὡς ἀνεπανάληπτα πρόσωπα καί ἐνδιαφέρεται γι' αὐτά. Τά νεογέννητα παιδιά δέν εἶναι μόνο σαρκικά, ἀλλά ἔχουν καί πνευματική ὑπόσταση. Τό ζευγάρι ἔχει τήν ιδιαίτερη εὐλογία νά συμβάλει στή δημιουργία νέων ἀνθρώπων, ὑποψηφίων πολιτῶν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Τά παιδιά δέν εἶναι μόνο μελλοντικοί ἐνήλικες¹³, εἶναι καί πνευματικά ὄντα, πού ἀνήκουν τόσο στό Θεό ὅσο καί στοὺς γονεῖς καί χρειάζεται νά μεγαλώνουν μέσα σέ οἰκογενειακή ἀτμόσφαιρα προσευχῆς καί γενικότερα γνήσιας πνευματικῆς ζωῆς.

⁹ Ματθ. 18, 2-3.

¹⁰ «Ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὅς ἐάν μή δέξηται τήν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μή εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν». Μάρκ. 10,15.

¹¹ Ἡ συνήθεια αὐτή εἶχε ἐπικρατήσῃ καί διαδοθεῖ στόν ἑλληνορωμαϊκό κόσμο μέ ἐκφυλιστικές τάσεις, παρότι ὀρισμένοι φιλόσοφοι φαίνεται νά τήν ἀποδοκίμαζαν. Βλ. Ἰω. Συκουτρῆ, *Εἰσαγωγή, στό, Πλάτωνος Συμπόσιον*, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Ἑλληνική Βιβλιοθήκη 1, ἐκδ. Κολλάρος, Ἀθήνα 1949, σ. 39 κ.έ. Ἀνώνυμος ὑπομνηματιστής τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου γράφει: «Τό παιδευαστεῖν εἶτ' αἰσχροῦς εἶτε σωφρόνως, πᾶσι μὲν Ἕλλησι, μάλιστα δέ τοῖς Ἀθηναίοις ἐννομον ἦν. Καί πέρσαι δέ καδ' Ἡρόδοτον, τοῖς παισίν ἐμείγνυντο, παρ' Ἕλλησι τοῦτο μαθόντες». PG 36, 1233D. Πρβλ. Γρηγορίου Θεολόγου, *Κατά Ἰουλιανοῦ Σηλησιευτικοῦ*, 1,102, PG 35, 640A.

¹² Βλ. Marie -Helene Congourdeau, *Τό ἔμβρυο εἶναι πρόσωπο; Ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής καί ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ ἐμβρύου*, ἐκδ. «Ὁ Εὐαγγελιστής Μάρκος», Θέρμη Θεσσαλονίκης 1992.

¹³ Ὁ Ἰ. Καραβιδόπουλος γράφει χαρακτηριστικά: «Ἐνῶ οἱ σύγχρονοι τοῦ Ἰησοῦ βλέπουν στό παιδί τόν μελλοντικό ἐνήλικα (καί μόνο ἀπό αὐτή τήν πλευρά δίνουν σ' αὐτό ἀξία), ὁ Ἰησοῦς ἀντιστρόφως, κατά τήν εὐστοχη παρατήρηση τοῦ Grundmann, βλέπει στόν ἐνήλικα τό χαμένο παιδί πού πρέπει νά ξαναβρεθεῖ, γιά νά μπορέσει αὐτός νά ἀντιμετωπίσει τό Θεό ὡς Πατέρα καί νά δεχθεῖ ἀπ' αὐτόν μέ ἐμπιστοσύνη καί εὐγνωμοσύνη τή δωρεά τῆς βασιλείας». Ἰωάν. Δ. Καραβιδόπουλος, *Τό κατά Μάρκον εὐαγγέλιο*, ἐκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1988, σ. 307.

Οι Εύχες του γάμου κάνουν λόγο για καλλιτεχνία και «ευτεκνίας απόλαυσιν». Οί Πατέρες της εκκλησίας, μπορεί στην πλειονότητά τους να εξυμνούν την ανωτερότητα της παρθενίας έναντι του γάμου, παράλληλα όμως θεωρούν τους γονείς συνδημιουργούς Θεού. Η παιδοποιία εντάσσεται στο θέλημα του Θεού και αποτελεί φραγμό στο θάνατο¹⁴.

Ο ιερός Χρυσόστομος, θέλοντας να υποστηρίξει τις γυναίκες που κατηγορούνταν ότι ήταν υπεύθυνες για την άτεκνία, διδάσκει ότι η γέννηση των παιδιών ανάγεται στην προνοητική ενέργεια του Θεού. Γράφει χαρακτηριστικά: «...ὅτι τοῦ τῆς φύσεως ἐστὶ δημιουργοῦ τό πᾶν, οὔτε ἡ συνουσία, οὔτε ἕτερόν τι ἐστὶ τό δυνάμενον συντελέσαι πρός τήν τῶν παιδῶν διαδοχήν, μή τῆς ἄνωθεν χειρός συνεφαπτομένης, καί τήν φύσιν διεγειρούσης πρός τόν τόκον»¹⁵. Καί σέ ἄλλο σημεῖο ἀναφερόμενος στήν άτεκνία τῆς ἄννης, μητέρας τοῦ Σαμουήλ, υποστηρίζει: «τό τεκεῖν ἄνωθεν ἔχει τήν ἀρχήν, ἀπό τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, καί οὔτε γυναικός φύσις, οὔτε συνουσία, οὔτε ἄλλο οὐδέν αὐταρκές πρός τοῦτο ἐστίν»¹⁶.

Πόσο μεγάλη σπουδαιότητα και αξία ἔδωσε ἑξαρχῆς ἡ ἐκκλησία στά παιδιά φαίνεται ἀπό πολλά κείμενα τῆς παράδοσῆς μας. Ἰδιαίτερα ὁ ιερός Χρυσόστομος σκιαγραφεῖ τό πλαίσιο τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν καί ἐπιμένει στήν ἔγκαιρη καί ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἀγωγή καί τήν ἀρνητική καί δετική μέθοδο ἀναπτύξεως τοῦ παιδικοῦ χαρακτήρα. Θέτει τό θέμα τῶν ποινῶν, τῶν δώρων, τῆς στροφῆς τῶν παιδιῶν στίς φυσικές καλλονές, τῆς προσευχῆς, τοῦ ὀνόματος, τῆς προφύλαξης τῶν αἰσθησέων τους, τῆς ἀνάγνωστος τῶν Γραφῶν, τῆς σπουδαιότητος τοῦ παραδείγματος τῶν γονέων καί προπαντός τῆς μεγάλης ἀξίας τῆς ἀνυστερόβουλης ἀγάπης¹⁷.

Ἀλλά καί ὁ Μ. Βασίλειος στό λόγο του, *Πρός τούς νέους ὅπως ἄν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων*¹⁸, συμβουλεύει πῶς νά ὠφελῶνται οἱ νέοι μελετώντας μέ διάκριση τά ἀρχαία ἑλληνικά συγγράμματα. Κι ἀκόμη πῶς νά ἀσκοῦν καί νά παιδαγωγοῦν τό σῶμα, πῶς νά ἐπιλέγουν τήν ὁδὸ τῆς ἀρετῆς, πῶς θά ἀποφεύγουν τόν πλοῦτο καί τήν κοσμική δόξα κ.λπ.

¹⁴ «ὥστε διά τό μή ἐκτριβῆναι καί ἀναλωθῆναι τό γένος ὑπό τοῦ θανάτου ὁ γάμος ἐπινενόηται, ὡς ἄν διά τῆς παιδοποιίας τό γένος τῶν ἀνθρώπων διασώζηται». Ἰω. Δαμασκηνοῦ, *ἑκδόσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως* 4,24 PG 94, 1208A.

¹⁵ *Ὁμιλία εἰς Γένεσιν* 38,2, PG 53,352. Ὁ π. Ἰ. Μέγιεντορφ γράφει ὅτι: «...μιά ἀπό τίς οὐσιαστικές διαφορές ἀνάμεσα στήν παλαιοδιαθηκική ἰουδαϊκή ἀντίληψη γιά τό γάμο καί τήν ἀντίστοιχη χριστιανική εἶναι ὅτι, γιά τούς Ἰουδαίους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ γάμος ἔπαιρνε τό νόημα μόνο ἀπό τήν ἀναπαραγωγή, ἐνώ γιά τούς χριστιανούς αὐτός ὁ ἴδιος ὁ γάμος περιελάμβανε ἀπό μόνος του τό τέλος-σκοπό του, δηλαδή τήν ἔνωση δύο ἀλληλοαγαπωμένων ὑπάρξεων πού εἰκονίζουσαν τήν ἔνωση τοῦ Χριστοῦ μέ τήν Ἐκκλησία. Καί πράγματι δέν ὑπάρχει οὔτε ἕνας στίχος τοῦ κειμένου τῶν Εὐαγγελίων ἢ τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὅπου νά λέγεται ὅτι ἡ τεκνογονία «δικαιώνει» τό γάμο, ἀποτελεῖ δηλαδή τόν κύριο σκοπό του». π. Ἰωάννης Μέγιεντορφ, *Ὁ ὀρθόδοξος γάμος, μετάφρ. Ἀρχιμ. Ἀθηναγόρας Δικαιάκος, ἐκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 2004, σ. 155.*

¹⁶ *Ὁμιλία εἰς τήν Ἄναν 1* (;), PG 54, 639.

¹⁷ Βλ. *Περί κενοδοξίας καί ὅπως δῆ τούς γονεάς ἀνατρέφειν τά τέκνα*, κείμ. Δ. Μωραΐτης, Βιβλιοθήκη «Παπύρου» 96, Ἀθήνα 1940.

¹⁸ Βλ. Βιβλιοθήκη «Παπύρου» 2, κείμ. Δ. Μπαλάνος, Ἀθήνα 1958.

Πρέπει επίσης να σημειωθεί, ότι η πολυτεκνία καλώς θεωρείται και είναι όχι μόνο εύλογία, αλλά και χάρισμα. Χάρισμα που δεν αφήνει περιθώρια για αυτοδικαίωση και εγωϊστική αυτοανύψωση απέναντι στο Θεό. Η πολυτεκνία πρέπει να συνοδεύεται και από την καλλιτεκνία. Είναι χαρακτηριστικά όσα αναφέρει ο ιερός Χρυσόστομος: «Οὐ τό σπεῖραι ποιεῖ πατέρα μόνον, ἀλλά τό παιδεῦσαι καλῶς, οὐδέ τό κυῆσαι μητέρα ἐργάζεται, ἀλλά τό θρέψαι καλῶς»¹⁹. Κι ὅσοι δέν κατορθώνουμε τήν πολυτεκνία, ἄς δίνουμε μεγάλη ἔμφαση τουλάχιστον στήν καλλιτεκνία. Ἡ καλλιτεκνία βέβαια ἀφορᾷ ὅλους, εἴτε ἀπέκτησαν πολλά παιδιά εἴτε ὄχι.

3. Ἡ ἰσοτιμία τῶν γυναικῶν

Ἄς ἐξετάσουμε στήν παρούσα συνάφεια πῶς ἀντιμετώπισε τή γυναίκα ἡ ὀρθόδοξη θεολογία. Εἶναι γνωστό ὅτι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος διακήρυξε: «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδέ ἔλληγ, οὐκ ἔνι δούλος οὐδέ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καί θήλυ πάντες γάρ ὑμεῖς εἰς ἔστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»²⁰.

Λέγοντας αὐτά δέ σκοπεύουμε νά ἰσοπεδώσουμε τίς διαφορές πού ὑπάρχουν ἀνάμεσα στόν ἄνδρα καί τή γυναίκα, ὅπως γίνεται στούς νεώτερους χρόνους. Ἀλλά νά ἀναδείξουμε ὅτι ὁ διαφορετικός ρόλος, πού ἀπό τήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἔχει δοθεῖ στά δύο φύλα, δέν ἀποτελεῖ ἀνισότητα ἀλλά εὐκαιρία γιά ἀρμονική συνύπαρξη καί ἀλληλοσυμπλήρωση. Καί οἱ διαφορές δέν ἀφοροῦν μόνο τή σωματική διάπλαση, ἀλλά καί τόν ψυχισμό τους. Ὁ ἄνδρας καί ἡ γυναίκα ἐκπροσωποῦν δύο διαφορετικούς κόσμους, πού χαρακτηρίζονται ἀπό τά γνωρίσματα τοῦ φύλου ὡς τό τελευταῖο κύτταρο τῆς ὑπάρξεώς τους²¹. Γι' αὐτό καί στή θεολογία διευκρινίζεται ὅτι, εἶναι πιό σωστό νά κάνουμε λόγο γιά ἰσοτιμία, παρά γιά ἰσότητα τῶν δύο φύλων. Ἡ ἰσότητα παραπέμπει σέ κάποιου εἶδους ἰσοπεδωτική ἐξομοίωση, ἀκυρώνει τήν ἀρχή τῆς ἀλληλοσυμπλήρωσης καί δημιουργεῖ τίς προϋποθέσεις τῶν ἀντιθέσεων. Ὅποιαδήποτε στιγμή ὁ ἕνας ἀπό τούς δύο μπορεῖ νά ἀντικαταστήσει καί νά κάνει τόν ἄλλο περιττό. Ἀντίθετα ἡ ἰσοτιμία ὑπαγορεύει τό σεβασμό τῶν διαφορῶν καί τήν ἀναγνώριση τῆς ἰδιαίτερης ἀξίας καί τῶν χαρισμάτων τοῦ ἄνδρα καί τῆς γυναίκας.²²

Ἡ ἐκκλησία τίμησε τή γυναίκα καί τήν ἀνύψωσε ἠθικά. Ἀπό πράγμα καί κτῆμα τοῦ ἄνδρα τήν εἶδε ὡς κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασμένο ἄνθρωπο μέ ἰδιαίτερα χαρίσματα. Ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ δέχθηκε νά σαρκωθεῖ στά σπλάχνα μιᾶς Παρθένου, τῆς Παναγίας. Ἐν συνεχείᾳ ὁ Χριστός εὐλογεῖ τό γάμο στήν Κανά τῆς Γαλιλαίας, συνομιλεῖ μέ τή Σαμαρείτισσα καί τῆς ἀποκαλύπτει βαθιές θεολογικές ἀλήθειες. Προστατεύει τή μοιχαλίδα, δέχεται τή μετάνοια τῆς πόρνης, καί ἐκτός ἀπό

¹⁹ Ὁμιλία εἰς τήν Ἄνναν, 1, PG 54, 636. Μέ βάση τό κείμενο αὐτό ὑποστηρίζεται ὅτι, «τό βάρος στό σκοπό τοῦ γάμου δέν τοποθετεῖται στό ἀριθμό τῶν τέκνων, ἀλλά στό ἐνδιαφέρον τῶν γονέων γιά τή σωστή διαπαιδαγώγησή τους». Χρ. Κ. Βάντσου, *Θέματα ποιμαντικῆς ψυχολογίας*, τεῦχος Β', Θεσσαλονίκη 2003, σ. 52.

²⁰ Γαλ. 3, 28.

²¹ Γ.Ι. Μαντζαρίδη, *Χριστιανική ἠθική II*, σ. 383.

²² Γ.Ι. Μαντζαρίδη, *ὁ.π.*, σ. 383-384.

τούς μαθητές κάνει μαθήτριες και γυναίκες, πού αξιώνονται πρώτες αυτές να μεταφέρουν στα πέρατα του κόσμου τό χαρμόσυνο μήνυμα τῆς Ἀναστάσεώς του. Παράλληλα διακήρυξε τό ἀδιάλυτο τοῦ γάμου.²³ Ἔτσι προστατεύονται τά πιό ἀδύναμα μέλη τῆς οἰκογένειας, οἱ γυναίκες καί τά παιδιά.

Ἀλλά καί οἱ Πατέρες τῆς ἐκκλησίας ὑπερασπίσθηκαν τίς γυναίκες ὅταν ἀδικούνταν ἀπό ἄδικους νόμους. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος δέ δίστασε νά καταφερθεῖ ἀνοικτά κατά τῶν πολιτικῶν νόμων, πού τιμωροῦσαν τή γυναίκα σέ περίπτωση μοιχείας, ἐνῶ τόν ἄνδρα τόν ἄφηναν ἀτιμώρητο. Οἱ λόγοι του ἔμειναν ἔκτοτε παροιμιώδεις, ἀφοῦ τόνιζε μέ ἔμφαση: «Οὐ δέχομαι ταύτην τήν νομοθεσίαν, οὐκ ἐπαινώ τήν συνήθειαν. ἄνδρες ἦσαν οἱ νομοθετοῦντες διά τοῦτο κατά γυναικῶν ἡ νομοθεσία»²⁴. Ἄνδρες καί γυναίκες ἔχουν δημιουργηθεῖ καί ἔχουν κληθεῖ ἀπό τό Θεό τῆς ἀγάπης νά καλλιεργήσουν τό «κατ' εἰκόνα» καί νά φθάσουν στό «καθ' ὁμοίωσιν». Νά ἀποκτήσουν δηλαδή κοινωνία διά τῆς ἀκτίστου Χάριτος μέ τόν Τριαδικό Θεό. Γι' αὐτό καί πάλι ὁ Γρηγόριος τονίζει: «ἕνας καί μοναδικός εἶναι ὁ Δημιουργός γιά τόν ἄνδρα καί τή γυναίκα, γιά ὅλους ὁ ἴδιος πηλός, ἡ ἴδια εἰκόνα, ὁ ἴδιος θάνατος, ἡ ἴδια ἀνάσταση».²⁵ Παράλληλα μέ τό αἰχμηρό κήρυγμα τῶν Πατέρων κατακοσμήθηκαν τά ἥθη τῶν ἀνθρώπων. Ἐκτός ἀπό τήν μοιχεία καί τήν πορνεία καταδικάσθηκε ἡ παλλακία καί πολεμήθηκε ἡ ἀντίληψη πού ἤθελε τή γυναίκα ὡς σκευός ἡδονῆς καί ὑποδεέστερη ἀπό τόν ἄνδρα.

Οἱ ἀλήθειες αὐτές διασώζονται ἀκόμη καί σέ ἐποχές δύσκολες γιά τή θέση τῆς γυναίκας στήν κοινωνία, ὅπως ἦταν ἡ περίοδος τῆς τουρκοκρατίας. Εἶναι χαρακτηριστικά τά λόγια τοῦ μεγάλου διδάχου καί διδασκάλου τοῦ γένους Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ὁ ὁποῖος θέτει τό θέμα σέ ἐκκλησιολογική βάση καί σωτηριολογική προοπτική. «Πρέπει καί ἐσύ, ὦ ἄνδρα ἀδελφέ μου, νά μήν μεταχειρίζεσαι τήν γυναίκα σου ὡσάν σκλάβα, διατί πλάσμα τοῦ Θεοῦ εἶναι καί ἐκείνη καθῶς εἶσαι καί ἐσύ, τόσον ἐσταυρώθηκεν ὁ Θεός διά ἐσένα, ὡσάν καί διά ἐκείνην, πατέρα λέγεις καί ἐσύ τόν Θεόν, πατέρα τόν λέγει καί ἐκείνη, ἔχετε ἕνα βάπτισμα, μίαν πίστιν, τά ἄχραντα Μυστήρια ὅπου κοινωνεῖς καί ἐσύ κοινωνεῖ καί ἐκείνη. Δέν τήν ἔχει ὁ Θεός κατωτέραν ἀπό ἐσένα, διά τοῦτο τήν ἔκαμε ἀπό τήν μέσην τοῦ ἀνδρός, διά νά εἶναι ὁ ἄνδρας ὡσάν βασιλεύς καί ἡ γυναίκα ὡσάν βεζύρης, ἦτοι ὁ ἄνδρας ὡσάν κεφαλή καί ἡ γυναίκα ὡσάν τό σῶμα. Διά τοῦτο δέν τήν ἔκαμε τήν γυναίκα ἀπό τό κεφάλι διά νά μή καταφρονᾷ τόν ἄνδρα, ὁμοίως δέν τήν ἔκαμε ἀπό τά ποδάρια διά νά μήν καταφρονᾷ ὁ ἄνδρας τή γυναίκα»²⁶.

Ὅλες οἱ παραπάνω ἀντιλήψεις δέν σημαίνει ὅτι ἄλλαξαν τά κοινωνικά δεδομένα τῶν ἐποχῶν στίς ὁποῖες λέχθησαν²⁷. Καί μόνο τό γεγονός ὅτι ἀναγκάζονταν

²³ «ὃ οὖν ὁ Θεός συνέζευξεν, ἄνθρωπος μή χωρίζετω... Μωϋσῆς πρὸς τήν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ὑμῖν ἀπολυσαί τὰς γυναῖκας ὑμῶν ἀπ' ἀρχῆς δέ οὐ γέγονε οὕτω». *Ματθ.* 19, 6-8.

²⁴ *Λόγος* 37, 6, PG 36,289B.

²⁵ *Ο.π.*

²⁶ *Διδαχές*, ἐκδ. Ἰ. Μενούνου, σ. 134.

²⁷ Βλ. Ἰω. Πέτρου, «Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καί τό γυναικεῖο ζήτημα», στόν τόμο *Φύλο καί θρησκεία, Ἡ θέση τῆς γυναίκας στήν Ἐκκλησία*, ἐκδ. Ἰνδικτος, Ἀθήναι 2004, σ. 143 κ.έ.

πολλοί Πατέρες νά αναφέρονται μέ οξύτητα στά θέματα αὐτά, δείχνει ὅτι συχνά επικρατοῦσαν περισσότερο τά πολιτιστικά δεδομένα τῶν διαφόρων ἐποχῶν ἀκόμη καί ἐντός τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων, παρά οἱ χριστιανικές ἀντιλήψεις. Οἱ μανιχαϊστικές καί εὐσεβιστικές ιδέες ἔθρισκαν πάντοτε πρόσφορο ἔδαφος καί στόν ἐκκλησιαστικό χῶρο. Εἶναι λ.χ. ἐνδεικτικό ὅτι συντάχθηκαν πολλοί ἱεροί κανόνες σέ διαφορετικές ἐποχές, μέ τούς ὁποίους ἐπιτιμοῦνται μέ ἀφορισμό ὅσοι χριστιανοί ἀρνοῦνται νά κοινωνήσουν ἀπό τά χέρια ἑγγαμου ἱερέα, ἢ ὅσοι κληρικοί μέ πρόφαση τήν εὐλάβεια χωρίζουν τίς γυναῖκες τους.²⁸

Εἴτε τήν παρθενία ἐπιλέξει ἡ γυναίκα, εἴτε τόν τίμιο γάμο, τήν εὐλογημένη μητρότητα καί τή σωφροσύνη ἀγιάζεται, ὅταν τηρεῖ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Καί δέν ἀγιάζεται μόνο αὐτή. Ἀγιάζει καί φωτίζει τόν ἄνδρα, τά παιδιά της, τήν οἰκογένειά της καί ὁλόκληρη τήν κοινωνία. Καί ὁ ρόλος της γίνεται καθοριστικός καί πρωταρχικός. Ἰδιαίτερα ἡ μητρότητα σέ ὅλες της τίς διαστάσεις εἶναι παράδειγμα κενωτικῆς ἀγάπης κατά τό παράδειγμα τῆς κενώσεως τοῦ Χριστοῦ. Ἡ μητέρα ἀναλώνεται γιά τά παιδιά της, καί μάλιστα ὅταν εἶναι μικρά. Κατά κάποιον τρόπο παραιτεῖται ἀπό τήν προσωπική της ζωή γιά χάρη τῆς οἰκογένειάς της, ὅμως αὐτή ἡ ἀγάπη τήν ἀγιάζει καί τήν ὁλοκληρώνει ὡς πρόσωπο κατ' εἰκόνα Χριστοῦ.²⁹

Εἶναι ἀποδεκτό πλέον σήμερα ὅτι ἡ Ἐκκλησία δέν περιορίστηκε ἀπλῶς σέ μιά προσπάθεια νά διασφαλίσαι τήν ἡθική τῆς γυναίκας, γιά νά διασωθεῖ ἔτσι ἡ μονογαμική οἰκογένεια, ὅπως συνέβαινε σέ ἄλλες κοινωνίες. Θεώρησε ἐξίσου σημαντική καί συνέβαλε στήν καλλιέργεια τῆς ἀρετῆς καί τοῦ ἄνδρα.³⁰

4. Ἡ εὐθύνη τῶν ἀνδρῶν³¹

Ἄφησα τελευταῖο τόν ἄνδρα, διότι ἐκεῖνος ἐπωμίζεται τά περισσότερα βάρη καί καλεῖται νά γίνῃ ὁ διάκονος τῆς οἰκογένειας. Καί μέ αὐτή τήν ἔννοια θεωρεῖται στήν παράδοσή μας ὡς κεφαλή τῆς γυναίκας. Οἱ εὐθύνες τοῦ ἄνδρα ὡς πατέρα εἶναι ἀσύγκριτα μεγαλύτερες καί γιά ἕναν ἀκόμη σημαντικό λόγο. Τήν εἰκόνα πού ἔχουν τά παιδιά γιά τόν πατέρα τους τήν προβάλλουν στόν πνευματικό τους πατέρα καί ἐν τέλει στόν ἴδιο τόν Θεό. Τά ἀρνητικά συναισθήματα καί ἡ ἔχθρα πού δημιουργοῦνται ἀνάμεσα στά παιδιά καί τόν πατέρα τους κατά τήν παιδική ἡλικία μπορεῖ νά ἔχουν

²⁸ Βλ. τόν δ' κανόνα τῆς Συνόδου τῆς Γάγγρας, τόν ε' κανόνα τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων καί τόν ιγ' κανόνα τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

²⁹ Ἀδελφῆς Μαγδαληνῆς, *Σκέψεις γιά τά παιδιά στήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία σήμερα*, ἔσσεξ Ἀγγλίας 1994, σ.30.

³⁰ Μπέρντραντ Ράσελ, *Γάμος καί ἡθική*, μετάφρ. Γιάννη Δυριώτη, ἐκδ. Ι. Δ. Ἀρσενίδη, χ.χ. Ἀθήνα, σ.8.

³¹ Ἐντύπωση προξενεῖ τό γεγονός ὅτι, ἐνῶ κυκλοφοροῦν πολλά βιβλία εἴτε θεολογικοῦ εἴτε κοινωνικοῦ περιεχομένου τά ὁποῖα αναφέρονται ἀποκλειστικά στή γυναίκα, δέν ὑπάρχουν ἀνάλογα βιβλία γιά τόν ἄνδρα. Εἶναι ἐνδεικτικό ὅτι σέ μεγάλα βιβλιοπωλεῖα καί ἐκδόσεις βιβλίων δίπλα στά φεμινιστικά βιβλία ὑπάρχουν βιβλία γιά τούς ὁμοφυλοφίλους, ὄχι ὅμως γιά τούς ἄνδρες.

ολέθριες συνέπειες για τήν χριστιανική τους ζωή. Απορρίπτοντας τόν πατέρα τους απορρίπτουν καί τόν Θεό Πατέρα.

Ο άνδρας λοιπόν, ως σύζυγος καί πατέρας, έχει αύξημένες ευθύνες καί υποχρεώσεις απέναντι στή σύζυγό του, τά παιδιά του καί τήν κοινωνία. Σύμφωνα μάλιστα μέ τή διδασκαλία τοῦ Αποστόλου Παύλου ὀφείλει καί νά θυσιάσθῃ ἀκόμη, γιά νά σώσει τή γυναίκα του. Εἶναι γνωστοί οἱ λόγοι τοῦ Παύλου πού ἀκούγονται στήν ἀκολουθία τοῦ γάμου: «Οἱ γυναῖκες νά ὑποτάσσονται στούς ἄνδρες τους ὅπως στόν Κύριο. Γιατί ὁ ἄνδρας εἶναι κεφαλή τῆς γυναίκας, ὅπως ὁ Χριστός κεφαλή τῆς Ἐκκλησίας... Οἱ ἄντρες νά ἀγαπᾶτε τίς γυναῖκες σας, ὅπως ὁ Χριστός ἀγάπησε τήν Ἐκκλησία καί πρόσφερε τή ζωή του γι' αὐτήν... Τό ἴδιο καί οἱ ἄντρες ὀφείλουν νά ἀγαποῦν τίς γυναῖκες τους, ὅπως ἀγαποῦν τό ἴδιο τους τό σῶμα».³²

Τό εἶδος αὐτό τῆς ὑποταγῆς τῆς γυναίκας στόν ἄνδρα -πού ἀπηχεῖ καί τίς κοινωνικές ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς- καί ὁ χαρακτηρισμός τοῦ ἄνδρα ὡς κεφαλῆς δέ σημαίνει ὑποτίμηση τῆς γυναίκας. Ἡ ἱεράρχηση αὐτή δέν ἔχει κυριαρχικό καί ἐξουσιαστικό, ἀλλά διακονικό χαρακτήρα. Ὅπως ὁ Χριστός πού εἶναι ἡ κεφαλή τῆς Ἐκκλησίας θυσιάστηκε γι' αὐτήν, ἔτσι καί ὁ ἄνδρας πού εἶναι κεφαλή τῆς γυναίκας, ὀφείλει νά ὑπομένει καί νά θυσιάζεται γι' αὐτήν. Οἱ σχέσεις τῶν δύο φύλων δέν πρέπει νά νοοῦνται ἀντιθετικά καί ἀνταγωνιστικά, ἀλλά νά προσδιορίζονται ἀπό τίς σχέσεις τους μέ τό Χριστό. Ὡς μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ὀφείλουν καί οἱ δύο νά ὑποτάσσονται σ' Αὐτόν. ὅταν συμβεῖ αὐτό, ὑποτάσσεται μέ ταπείνωση καί ἀγάπη ὁ ἕνας στόν ἄλλον³³.

Τά παραπάνω ἀφοροῦν τή χριστιανική τοποθέτηση τοῦ ἄνδρα ἐντός τῆς οἰκογένειας. Στόν κοινωνικό ὅμως χώρο ὁ ἄνδρας θεωρεῖται κυρίαρχος, διότι ἐκεῖνος διαμορφώνει τό κοινωνικό γίνεσθαι. Εἶναι δηλαδή προνομιοῦχος. Ἡ ἄποψη αὐτή μέ βάση διάφορες ἐρευνες ἀμφισβητεῖται ἔντονα τά τελευταῖα χρόνια. Παράλληλα ὁ ρόλος του καί στήν οἰκογένεια θεωρεῖται ἀποδυναμωμένος.

Ἐχει βάση ὑποστηριχθεῖ ὅτι, μπορεῖ μέν ἡ γυναίκα νά θεωρεῖται ἀδικημένη στήν κοινωνία, ἔχει ὅμως συμμαχούς τό φεμινιστικό κίνημα καί τά παιδιά της. Ὁ ἄνδρας προσφέρει οἰκονομικά στήν οἰκογένεια, ἀλλά αἰσθάνεται ὅτι τά παιδιά εἶναι σύμμαχοι τῆς γυναίκας του³⁴. Ἐτσι ὅμως, «ἀπομονώνεται, "στήνεται στήν τηλεόραση", δέ μιλάει πολύ. Πότε-πότε, ὅταν τόν πνίξει ἡ ἀγανάκτηση, βάζει καί καμιὰ φωνή. Εἶναι μιά ἀπόπειρα νά διατηρήσει τό κύρος του μέ τόν τρόπο πού ἦταν παραδοσιακά ἀποδεκτός. Τά ἀποτελέσματα ἰσχνά - ἀμ' βάζουνε καί οἱ ἄλλοι τώρα τίς φωνές. Ἡ γυναίκα του γίνεται πολλές φορές ἐπιθετική, τά παιδιά αὐθαδιάζουν. Ἡ μόνη του λοιπόν διέξοδος εἶναι ἡ παθητική ἀντίσταση... καί ἡ φυγή. Μένει πολλές ὥρες ἔξω ἀπό τό σπίτι, πολλαπλασιάζοντας τίς προσπάθειες νά ἀντλήσει τήν αἰσθησιμότητα τῆς δύναμης καί τῆς αὐτοεκτίμησης, συνεχίζοντας τό ἄχαρο παιχνίδι τῆς ἐπιτυχίας»³⁵.

³² Ἐφ. 5, 22-28.

³³ Γ.Ι. Μαντζαρίδη, *Χριστιανική ἠθική II*, σ. 379-381.

³⁴ Χ. Κατάκη, *Οἱ τρεῖς ταυτότητες τῆς ἐλληνικῆς οἰκογένειας*, ἐκδ. Ἑλληνικά Γράμματα, Ἀθήνα 81998, σ. 165.

³⁵ Χ. Κατάκη, ὁ. π. σ.165-6.

Όλα όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω δείχνουν τις τάσεις τής σύγχρονης κοινωνίας για τις οικογενειακές σχέσεις και τους ρόλους τών μελών τής οικογένειας. Γίνεται λοιπόν φανερό ότι η ποιμαντική τής εκκλησίας δεν μπορεί να στηρίζεται αποκλειστικά στα θεολογικά στερεότυπα άλλων εποχών. Μέ την πνοή του Αγίου Πνεύματος, πού δρᾶ στήν εκκλησία, εἶναι ἀνάγκη ὁ παραδοσιακός θεολογικός λόγος νά προσαρμοσθεῖ στά νέα δεδομένα, γιά νά ἀπαντήσῃ στίς πιεστικές ποιμαντικές ἀνάγκες καί νά συμβάλῃ θετικά στήν ἀντιμετώπιση τών οικογενειακῶν προβλημάτων³⁶.

5. Εὐαγγελική ἀφετηρία καί ποιμαντική προοπτική

Στήν ἀρχή τοῦ κεφαλαίου τέθηκαν ὀρισμένα ἐρωτήματα γιά τή στάση τοῦ Χριστοῦ ἀπέναντι στήν οἰκογένεια. Ὑστερα ἀπό ὅσα ἀναφέρθηκαν φαίνεται ὅτι ὁ Χριστιανισμός, ὄχι μόνο δέν κλόνισε τό θεσμό τοῦ γάμου καί τής οἰκογένειας, ὅπως διατείνονατι ὀρισμένοι, ἀλλά τόν ἰσχυροποίησε καί τόν τοποθέτησε σέ πολύ ὑψηλό ἐπίπεδο. Γίνεται φανερό ὅτι τά λόγια τοῦ Χριστοῦ πού ἀναφέρθηκαν στήν ἀρχή παρανοοῦνται. Ὁ Χριστός ἐκεῖ ἐπισημαίνει ὅτι ἡ εὐαγγελική ἀλήθεια θά ξεκαθαρίσει τούς ἀνθρώπους. Οἱ ἀνθρωποι θά διχασθοῦν ἔνεκα τής κακίας τους. Τό εὐαγγέλιο εἰρηνεύει καί ἐνώνει τόν κόσμο, δέν τόν διχάζει. Ἡ ἀγάπη ὁμως πρὸς τόν Θεό καί ἡ ὑπακοή στό ἅγιο θελημα του προηγούνται. Μέ τόν τρόπο αὐτόν παίρνει νόημα καί κάθε ἄλλη μορφή ἀγάπης ἀνάμεσα στά μέλη τής οἰκογένειας, ἀλλά καί μεταξύ τών ἀνθρώπων γενικότερα. Πῶς ἦταν ἄλλωστε δυνατό νά ὑποδαυλίσει ὁ Χριστός τό μίσος ἀνάμεσα στά παιδιά καί τούς γονεῖς, ἀφοῦ ἐκεῖνος πρῶτος κήρυξε τήν ἀγάπη πρὸς τόν πλησίον, ἀλλά καί τήν ὑψηλότερη μορφή τῆς, τήν ἀγάπη πρὸς τούς ἐχθρούς; Ἐξάλλου ὡς ἄνθρωπος ἔγινε στό Θεό Πατέρα «ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δέ σταυροῦ».³⁷

Ἡ ποιμαντική τής εκκλησίας σχετικά μέ τό γάμο καί τήν οἰκογένεια εἶναι εὐρύτατο θέμα καί δέν μπορεῖ νά ἐξαντληθεῖ στήν παρούσα συνάφεια. Μποροῦμε ὁμως νά διατυπώσουμε συνοπτικά τίς παρακάτω ἀφετηριακές προτάσεις γιά τούς ποιμένες, ὅσους ἀσχολοῦνται μέ τά προβλήματα τοῦ γάμου καί τής οἰκογένειας, καί κυρίως τούς συζύγους: α) Νά τονίζεται πάντοτε τό ἀδιάλυτο τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου. β) Νά ἐμπνέεται ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη, ἡ συζυγική πίστη, ἡ ἀλληλοβοήθεια καί ὁ ἀλληλοσεβασμός μεταξύ τών συζύγων. γ) Νά προβάλλεται ἡ ἰσότημη θέση τής γυναίκας δίπλα στό ἄνδρα καί νά ἀποδίδεται στόν καθένα ἡ προσήκουσα τιμή. Καί δ) νά καλλιεργεῖται ἡ κοινή πορεία τελείωσης καί ἁγιασμοῦ ὄχι μόνο τοῦ ζευγαριοῦ ἀλλά καί τών παιδιῶν. Μέ τόν τρόπο αὐτό προσδίδεται πνευματική καί ἐσχατολογική διάσταση στό θεσμό αὐτό. Ὁ βιολογικός δεσμός προσλαμβάνει πνευματικές διαστάσεις. Δίδεται ἡ δέουσα ἀξία στό παιδί, τή γυναίκα καί τόν ἄνδρα. Δέν προβάλλεται ἡ ἀτομοκεντρικότητα καί ὁ ἀτομισμός. Καλλιεργοῦνται καί δυναμώνονται οἱ οἰκογενει-

³⁶ Προτάσεις γιά τή λύση τών προβλημάτων αὐτῶν βλ. Ἀλέξανδρου Μ. Σταυρόπουλου, *Ποιμαντική γάμου, οἰκογένειας καί ἰσότητος τών δύο φύλων*, Ἀθήνα 2004.

³⁷ Φιλ. 2,8.

ακές σχέσεις, όταν στηρίζονται στην ανιδιοτελή αγάπη, τή διακονία και τή θυσία τοῦ κάθε μέλους τῆς οἰκογένειας πρὸς τὰ ἄλλα.